



---

# KUMPULAISTEN ISÄLINJAN DNA

---

Viitasaaren Kumpulaiset ja Iisalmen Kumpulaiset



14. MAALISKUUTA 2019  
SUKU- JA HISTORIAPALVELU MENNEEN JÄLJET  
Ari Kolehmainen

## Kumpulaisten sukujen alkuperä

Käsittelen tässä raportissa Viitasaaren Koliman Kumpumäen Kumpulaisten ja Iisalmen Kumpulaisten isälinjaisia DNA-tuloksia. Asiakirjatutkimukseen ei tämän raportin rajauksen puitteissa vielä ollut mahdollista kovin syvällisesti mennä, mutta olen selvittänyt kuitenkin asiakirjoistakin molempien Kumpulaisten sukujen alkuvaiheita.

Ensinnäkin molemmat Kumpulaisten suvut ovat saaneet nimensä toisistaan riippumatta: DNA-testit osoittavat ettei isälinjaista yhteyttä ole ja toisaalta asiakirjojenkin pohjalta suvuilla on täysin erilainen alkuhistoria. Viitasaarella Kumpulaisen nimi tulee käyttöön vasta 1700-luvun alussa, sitä ennen suku on ilman sukunimeä. Sukunimi syntyy selvästikin Kumpumäen talon nimestä. Sen sijaan Iisalmen Kumpulaisten nimi tulee pysyvänä sukunimenä käyttöön jo vuodesta 1615 lähtien, joskin ilmeisimmin taustalla on tässäkin tapauksessa asuinpaikkaan liittyvä lisänimi. Osoitan jäljempänä, että Iisalmen Kumpulaisten kantaisä Viisa ei ollut Partasten vävy, vaan isälinjainen Partanen. En tässä tutkimuksessa ole selvittänyt Juvan varhaisia Kumpulaisia, mutta joka tapauksessa Iisalmen Kumpulaisten juuret eivät ole näissä Kumpulaisissa, vaan Partasissa. Partasten aiemmat juuret kylläkin menevät Etelä-Savoon, Juvan ja Sulkavan seudulle.

Viitasaaren Kumpulaisten alkuperä taas ei ole vielä selvinnyt. Todistan tutkimuksen kuluessa ettei suku kuitenkaan polveudu Pajasissa: tämän vahvistavat isälinjaiset DNA-tulokset ja myös asiakirjatutkimus.

## Johdanto geneettiseen sukututkimukseen

Kumpulaistenkin tapauksessa isälinjaisilla DNA-testeillä on suuri merkitys. Niissä tapauksissa kun kirkolliset asiakirjalähteet ovat käytössä 1700–1800-luvuilta, on sukuhaarojen osalta hankalinta löytää yhteydet 1500–1600-lukujen aikana haarautuville sukulinjoille. Kirkolliset lähteetkin ovat paikoin puutteellisia. Sukujen varhaiset haarautumiset ovat monesti tapahtuneet myös ennen kirkollisten lähteiden aikaa. Tällöin tarvitaan tarkkaa tutkimusta muista lähteistä: henkikirjoista, maakirjoista, papinveroluetteloista, kymmenysluetteloista, tuomiokirjoista jne. Näitä yhdistelemällä palapelin palaset monesti loksahdelevat kohdalleen. Silti aukkoja voi jäädä ja niiden paikkaamiseksi ja lisäksi perinteisen sukututkimuksen varmistamiseksi on viime vuosina tullut käyttöön DNA-avusteinen eli geneettinen sukututkimus.

DNA tuo uuden ulottuvuuden perinteiseen sukututkimukseen. DNA-testit ovat kuitenkin vain sukututkimuksen apuväline, eivätkä automaattisesti ”oikotie onneen”. Perinteinen asiakirjalähtöinen sukututkimus on edelleen pohjalla ja DNA-testien tehtävänä on varmistaa teorian tai kumota ne sekä auttaa asiakirjojen aukkojen paikkailussa. Esimerkiksi Kumpulaisten kohdalla isälinjan DNA on jo osoittanut todistusvoimansa niin vahvistajana kuin kumoajana. Y-DNA toisaalta osoittaa, etteivät Viitasaaren Kumpulaiset voi olla Pajasia, sillä isälinjainen yhteys ei voi olla lähempänä kuin noin 1800 vuoden päässä eli kaukana ennen sukunimiä. Iisalmen Kumpulaisten kohdalla taas isälinjan DNA vahvistaa Kumpulaisten olevan isälinjaisesti Partasia. Pajaan yksityiskohtiin jäljempänä.

Arviolta jo noin 20 000 suomalaista yksityishenkilöä ja lisäksi lukuisat sukuseurat ovat ottaneet DNA:n avuksi kun on selvitettävä sukunsa tai sukujensa geneettistä taustaa ja sukuhaarojen välisiä suhteita. Monet vanhoihin tutkimuksiin perustuvat teorian sukujen alkuperästä ja

sukuhaarojen keskinäisistä suhteista ovat DNA:n avulla saaneet tarkennuksia ja myös hyvin paljon muutoksia. Ihminen voi erehtyä asiakirjojen tulkinnoissa, kirjurit ja papit ovat voineet tehdä virheitä ja aina ei biologinen isäkään ole se kuka asiakirjoihin on merkitty – DNA kertoo kuitenkin aina lahjomattoman totuuden. Sukuseurojen osalta DNA-testeistä käyttökelpoisin on isälinjainen Y-kromosomin testi. Y-kromosomi periytyy aina isältä pojalle ja testeissä tutkitaan siinä tapahtuvia pieniä mutaatioita.

Ensimmäisenä DNA:ta sukututkimuksen apuna alkoivat käyttää ”tuntemattoman isälinjan” et-sijät. Jos sukututkimus isälinjan osalta päättyy aviottomaan poikaan joka on äitinsä nimellä, niin silloin isälinjan suvun selvittäminen on mahdollista jos on testattavissa suoran mieslinjan jälkeläinen. Tarvitaan luonnollisesti sopivia verrokkeja muista suvuista, että oikea suku löytyy. Jos tuntematon isä on sukupolvissa lähellä, on isälinjan testiä vielä tärkeämpi autosomaalinen DNA-testi (ns. serkkutesti).

Y-kromosomin tutkimuksen vaatimuksena on luonnollisesti se, että testattavan on oltava mies, sillä vain miehillä on Y-kromosomi. Naisen sukupuolikromosomithan ovat XX, kun miehellä ne ovat XY. Y-kromosomissa tapahtuu sopivasti mutaatioita sukupolvien aikana. Jokainen mutaatio on tapahtunut aina jossain sukupolvessa isän ja pojan välissä. DNA:ta voi käyttää myös äitilinjan (mitokondrion DNA) tutkimuksessa sekä autosomaalisen DNA:n ns. serkkutestissä.

Kun halutaan selvittää suvun eri haarojen mahdollisia sukulaisuuksia, on testattavien oltava suoraa mieslinjaa. Jos sukupolviketjussa on välissä yksikin nainen, niin isälinjan suku vaihtuu. Sukupolvien kuluessa kasvaa luonnollisesti myös riski siitä että joku isälinjaan kirjattu ei olekaan poikansa biologinen isä. Testattujen Kumpulaisten kohdalla isälinjoissa ei kuitenkaan ole NPE-tapauksia (eli isä oli muu kuin asiakirjoihin merkitty). Iisalmen Kumpulaisista on kolme isälinjaista testiä, jotka ovat keskenään selvästi samaa isälinjaa. Testatut polveutuvat siis suvun kantaisästä Viisa Kumpulaisesta, joka oli kylläkin syntymänimeltään Partanen. Viitasaaren kolme testattua Kumpulaista ovat myös samaa isälinjaa keskenään, mutta heidän lähiosumat ovatkin erittäin kaukana verrattuna muihin testattuihin sukuihin. Suvun alkuperä onkin jossain hämäläistaustaisessa suvussa, jolla ei siis ole ollut varsinaista sukunimeä siinä mielessä kuin savolais-karjalaisilla.

## DNA-testauksen peruskäsitteet

**DNA**= deoksiribonukleiinihappo. DNA on nukleiinihappo, joka sisältää kaikkien eliöiden solujen ja joidenkin virusten geneettisen materiaalin. Eliön lisääntyessä geneettinen materiaali kopioituu ja välittyy jälkeläisille.

**Family Finder** = Family Finder-tutkimus, ns. serkkutesti. Se ei välitä isä- ja äitilinjoista, siis pelkästään Y-kromosomista tai mitokondrioista. Se etsii geenisukulaisia kaikista esivanhempien sukulijoista. Se löytää yhtä lailla mies- ja naisserkut sekä isän että äidin suvun sukuhaaroista. FamilyFinder-testissä tutkitaan ja verrataan kokonaisperimää.

**Family Tree DNA** on Yhdysvaltalainen Houstonissa sijaitseva kuluttajille sukututkimustarkoituksiin DNA-testejä myyvä yritys. Suomalaiset tilaavat testinsä Suomi DNA-projektin kautta.

**Geeni** = perintötekijä. Se on biologisen informaation yksikkö, joka on tallentunut DNA:n nukleinihappoketjuun. Geeni voi esimerkiksi sisältää rakennusohjeet tietyille proteiineille. Geneettinen informaatio on tallennettuna DNA:n emästen järjestykseen.

**Kromosomi** = yhtäjaksoinen DNA-rihma, joka on kietoutunut kromatiiniksi histoniproteiinien ympärille. Kromosomit voivat sisältää geenejä kymmenistä tuhansiin.

**Kromosomisto:** Ihmisen kromosomisto koostuu 23 kromosomiparista, joista 22 on autosomeja ja yksi pari sukupuolikromosomeja. Yksilö saa toisen sukupuolikromosomin äidiltään (X-kromosomi), toisen isältään (Y- tai X-kromosomi). Isältä saatu kromosomi määrää sen, tuleeko jälkeläisestä mies vai nainen. XX= nainen, XY= mies.

**Mitokondrion DNA-testi (äitilinjatesti):** Suoraa äitilinjaa ei tutkita naissukupuolikromosomista (X), vaikka isälinjaa tutkitaan miessukupuolikromosomista (Y). Äitilinjan tutkimus perustuu solun mitokondrion DNA:n tutkimiseen. Testiä kutsutaan mtDNA-testiksi (mt = mitokondrio).

Sekä naisen että miehen kaikissa soluissa on mitokondrioita. Ne huolehtivat solun energiantuotannosta. Mitokondriot periytyvät aina äidiltä sekä tyttö- että poikalapselle. Kun lapsi saa ne aina äidiltään, tämä äidiltään, tämä äidiltään jne., ketju johtaa lopulta geneettiseen "Eevaan". Äitilinjaa voidaan tutkia sekä naisen että miehen DNA-näytteestä.

**Mutaatio:** isälinjan ja äitilinjan DNA-tutkimus perustuu tietyissä kohdin DNA-tikapuita tapahtuneiden mutaatioiden tutkimiseen. Yksittäisen tikapuun puolan kopioitumisessa isältä tai äidiltä lapselle saattaa tapahtua "virhe". Esimerkiksi A-emäs (adeniini) muuttuu T-emäkseksi (tyymiini). Tällaisia yksittäisen emäksen muutoksia kutsutaan SNP-mutaatioiksi (SNP = Singular Nucleotide Polymorphism). Tietyissä DNA-tikapuitten kohdissa (lokus, esim. DYS 393) tapahtuneet emäsparien toistokertojen muutokset ovat STR-mutaatioita (STR = Short Tandem Repeat). STR-mutaatiot määrittelevät miehen haplotyyppin, ja niitä käytetään geenisukulaisten geneettisen etäisyyden päätelyssä. Isälinjan haploryhmä päätellään aluksi STR-mutaatioiden perusteella. Tietokannoissa on jo niin paljon näytteitä, että vertaamalla STR-tuloksia toisiinsa, voidaan uuden näytteen haploryhmä päätellä. Se varmistetaan tarvittaessa (tai tilattaessa) tutkimalla SNP-mutaatioita.

**Y-DNA:n testit (isälinjatesti):** suoraa isälinjaa tutkitaan Y-kromosomin DNA:sta. Poikalapsi perii sukupuolikromosominsa (Y) aina isältään. Poikalapsen isäkin on voinut periä Y-kromosominsa vain isältään, tämä isältään, tämä isältään jne.

**Y-kromosomi** = miehen toinen sukupuolikromosomi. Lapsesta tulee mies, jos hedelmöityshetkellä Y-siittiö hedelmöittää munasolun. Y-kromosomin tehtävä on sukupuolen määräytymisessä ja siihen liittyvissä ominaisuuksissa. Y-kromosomi on vain murto-osa X-kromosomin koosta, joten se sisältää vähemmän geenejä.

## Geneettisen sukututkimuksen perusteita

Jokainen mies kantaa Y-kromosomissaan kaikkea sitä tietoa mitä sukututkimusta varten tehtävissä DNA-testeissä tarvitaan. Jotta tuloksista saa mahdollisimman paljon irti, on oltava sopivaa

vertailupohjaa. Testit yleistyvät jatkuvasti ja siten kaikkien tulosten hyötykin kasvaa aikaa myöten.

Isälinjaisia DNA-testejä on kahta tyyppiä: markkeripohjaiset STR-testit (Short Tandem Repeat) ja SNP-testit. DNA-tutkimus perustuu STR-markkereiden osalta mutaatioiden tarkasteluun. Mutaatiota voi kutsua ns. kopiointivirheeksi kun geeni kopioituu vanhemmalta lapselle. Toiset isälinjan testit ovat SNP-testejä (SNP = Singular Nucleotide Polymorphism) perusteella. Nämä ovat yksittäisten emästen muutoksia joiden avulla määritellään haploryhmä ja sen alaryhmät.

Suomalaiset ovat pääasiassa kolmea isälinjaista haploryhmää: N:ää, I:tä (I1) ja R:ää (R1a ja R1b). Yli 60 prosenttia suomalaisista, ja Itä-Suomessa jopa 80–90 prosenttia, kuuluu idästä tulleeseen N-haploryhmään.

Suomalaisiin N-haplone alaryhmiin kuuluu monia alahaaroja joiden yhteinen kantaisä on lähes 5000 vuoden päässä. Luonnollisesti isälinjoja on tullut nykyisen Suomen alueelle monissa eri aalloissa ja eri suunnista. DNA-tutkimukset tulevat auttamaan myös Suomen asutushistorian selvittämisessä. I1-haploryhmän osuus koko Suomen väestössä on vajaan 30 %:n luokkaa. Se on levinnyt Skandinaviasta Suomeen ja on yleinen erityisesti Länsi-Suomessa. Myös Savon alueella ja Karjalassa on vanhoja I1-haploryhmään kuuluvia sukuja.

R1a ja R1b ovat yleisiä laajalti Euroopassa ja Suomessa näiden kahden, toisilleen varsin kaukaisen, ryhmän osuus on noin 10 %. Muut isälinjaiset haploryhmät ovat Suomessa suhteellisen marginaalisia, joskin niitäkin on, mutta ne ovat pääosin myöhemmin tulleita.

Pelkkä isälinja antaa tietenkin suvusta ja perimästämme varsin suppean kuvan, kun esivanhempiemme määrä kaksinkertaistuu joka sukupolvessa. Samat haploryhmät voivat kuitenkin toistua lukuisia kertoja eri sukulinjoissamme. Toisaalta myös esivanhempainkatoa alkaa tulla sitä enemmän mitä kauemmas sukupolvissa mennään. Näin samat perintöaineokset voivat toistuakin. Silti on syytä muistaa: kovin paljoa nykymiehillä ei ole Y-kromosomin lisäksi enää 1500-luvun suoran isälinjan esi-isän perimää. Isälinjan osuus koko perimästä on häviävän pieni kun mennään vaikkapa 15 sukupolven päähän. Sieltä sukunimi silti usein periytyy ja sukunimi määrittää monesti myös vahvasti identiteettiä.

### **Savolaisten isälinjojen alaryhmiä**

Sekä Viitasaaren että Iisalmen Kumpulaiset kuuluvat itäisen N-haploryhmän suuren karjalais-savolaisen päähaaraan (N-Z1933), jonka kantaisä on elänyt n. 2200 vuotta sitten. Arviot perustuvat keskimääräisiin mutaatioarvoihin, jotka ovat laskettu kaikkien testattujen perusteella. Viitasaaren Kumpulaiset kuuluvat kyseisen suuren haaran (N-Z1933) ns. savolaislinjaan ja Iisalmen Kumpulaiset, siis aiemmat Partaset ns. karjalaislinjaan. Tämän lähempää isälinjaista yhteyttä ei näillä kahdella erillisellä Kumpulais-suvulla ole.

Isälinjaiset alaryhmät ovat nimetty SNP-mutaatioiden perusteella. SNP-mutaatiossa on kysymys yksittäisen emäksen muutoksesta. Näiden mutaatioiden perusteella luokitellaan koko ihmiskunnan isälinjat. Haploryhmät ovat nimetty kirjaimilla. N-haploryhmän oletetaan syntyneen noin 20 000 vuotta sitten Mongolian seudulla. Haploryhmä on sittemmin vaeltanut Siperian kautta Karjalan alueelle. Alaryhmiä on siirtynyt myös Baltian kautta Länsi-Suomeen.

Tämän hetken tulosten perusteella savolais-karjalaisen pääryhmän N-Z1933:n kantaisä on elänyt noin 2200 vuotta sitten. Erittäin suuri osa itäsuomalaisista suvuista on kyseisen kantaisän mieslinjaisia jälkeläisiä. Lukuisista muista miehen aikalaisista lähtevät poikalinjat ovat kuolleet. Tästä kantaisästä haarautuu alkusukupolvien kuluessa kaksi suurta päälinjaa (N-VL62 ja N-CTS4329). Näistä ensin mainittua kutsuttiin aiemmin karjalaishaaraksi ja jälkimmäistä savolaishaaraksi. Nimityksistä on nyttemmin luovuttu, sillä ne olivat osittain harhaanjohtavia.

Karjalaishaaraa esiintyy asiakirjojen alkaessa Savossa yhtä runsaasti kuin savolaishaaraa, joten nimitykset ovat kyseenalaisia. Savolaishaara oli keskittynyt enemmän Savon puolelle. ”Karjalaishaarassa” eli N-VL62:ssa on toistaiseksi viisi alahaaraa. Niistä kaksi ovat todella suuria.

Toisen suuren eli N-Z1939:ään kuuluvat suvut ovat keskittyneet selkeästi Savon alueelle asiakirjojen alkaessa 1540-luvulla, kun taas N-Z1941:n suvut ovat voimakkaammin Karjalan kannaksella, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossakin. Savon alueelle muuttaneiden N-Z1941:n linjojen sukujen Savon alueen painopiste on läntisessä Savossa, kun taas N-Z1939 on enemmän keskittynyt Itä- ja Keski-Savoon.

”Savolaishaaralla” eli N-CTS4329:llä on kaksi alahaaraa. Näistä ylivoimaisesti suurempi, N-CTS8565, on noin 2000 vuotta vanha mutaatio. Tämän kantaisän jälkeläisiin kuuluvat myös Viitasaaren Kumpulaiset. Viitasaaren Kumpulaisten seuraava alahaara on N-Z4998, joka on syntynyt noin 200-luvulla ja sen jälkeinen N-Y18414 on eronnut heti pian edellisen jälkeen. Tämä on mutaatio, joka erottaa Viitasaaren Kumpulaiset toistaiseksi kaikista muista testatuista suvuista. Isälinjaista yhteyttä noin 1800 vuoden ajanjaksolta ei muihin testattuihin ole. Tämän Kumpulaisten haaran rinnakkaislinja, N-CTS3223. Jälkimmäinen on jo vahvasti eteläsavolainen, kun sitä edeltävän N-CTS8565:n alahaaroja on levinnyt jo varhain myös Hämeeseen.

SNP-testit ovat tavallisista markkeritesteistä erillisiä ja niiden avulla määritetään suvun paikka haploryhmän kartalla. Niistä ei yleensä ole apua sukuhaarojen välisiä suhteita selvittäessä (tähän riittävät markkeripohjaiset STR-testit, kuten Y-DNA67), mutta isossa asutushistoriallisessa kuvassa SNP-testit ovat hyödyllisiä.

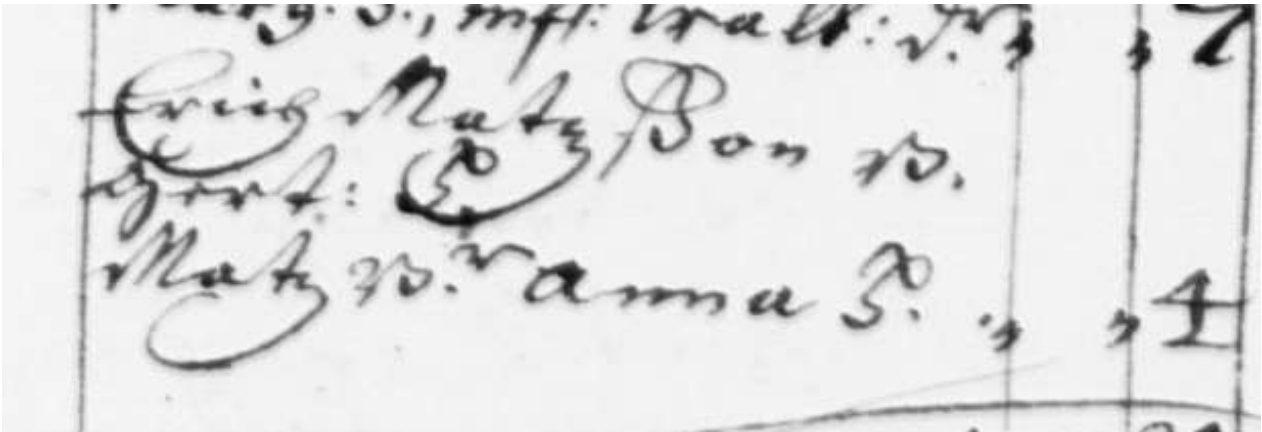
N-CTS3223:n alahaarat eli keskinäiset rinnakkaishaarat N-Z5894 ja N-Z5892 ovat syntyneet ehkä noin 500-luvun tietämällä. Näistä kahdesta N-Z5894 on selvästi laajempi. N-Z5892 on säilynyt vuosisatoja suppeana, mutta siitä polveutuu yksi myöhemmän Varkauden kaupungin ympäristössä laajalle levinnyt N-Y4374, joka on syntynyt n. 1000-luvun alussa. Pasasten suku kuuluu tämän alahaaroihin.

Savon alueen yleisimmät isälinjaiset alaryhmät vaikuttaisivat olevan N-Z5893 ja N-CTS7189. Se on puolestaan n. 700–800-luvulla syntyneen N-Z1939:n alaryhmä ja syntynyt noin 1000–1100-luvulla. N-Z1939 on levinneisyydeltään kuitenkin vahvasti savolainen ja erityisesti keskittynyt Savon itäisiin osiin.

Alaryhmien SNP-tunnukset pystyy hahmottamaan paremmin raportin lopussa olevista kaavioista.

## Viitasaaren Kumpulaisten DNA ja suvun esi-isät 1600-luvulla

Kumpulaisen nimeä ei esiinny lainkaan 1600-luvun asiakirjoissa Viitasaarella. Nimi on tullut selkeästi Viitasaaren Koliman kylän Kumpumäen talosta. Kumpulaisten esi-isät ovatkin sukunimettömiä asuessaan 1660-luvulta lähtien Kumpumäen talossa. Ensimmäinen Kumpulaisiin laskettava, vaikka Kumpulaisen nimeä ei hänestä vielä käytetäkään, on Erkki Matinpöika joka ilmestyy vuoden 1665 henkikirjaan Purasten ja Pasasten talojen väliin Koliman kylälle. Hänen vaimonsa oli Kerttu ja talossa henkirahaa maksoi myös Erkin veli Matti vaimonsa Annan kanssa. Kolmas veli, Antti, tulee verotettavaksi vuoden 1669 henkikirjasta lähtien. Nämä kolme veljestä, Matinpöikat, ovat ensimmäiset ”Kumpulaiset”, mutta varsinaisena sukunimenä Kumpulainen tulee käyttöön vasta 1710-luvulla.



Kuva 1. Vuoden 1665 henkikirja Viitasaaren Kolimalta, jossa ”Kumpulaiset” asuvat ensimmäisen kerran Kumpumäessä. Sukunimeä heillä ei ole. Kuvassa isäntä (B eli Bonde) Erkki Matinpöika (Erich Matsson), hänen vaimonsa (h. eli hustru) Kerttu (Gertrud) ja veljensä (Br eli bror) Matti (Mats) ja tämän vaimo Anna.

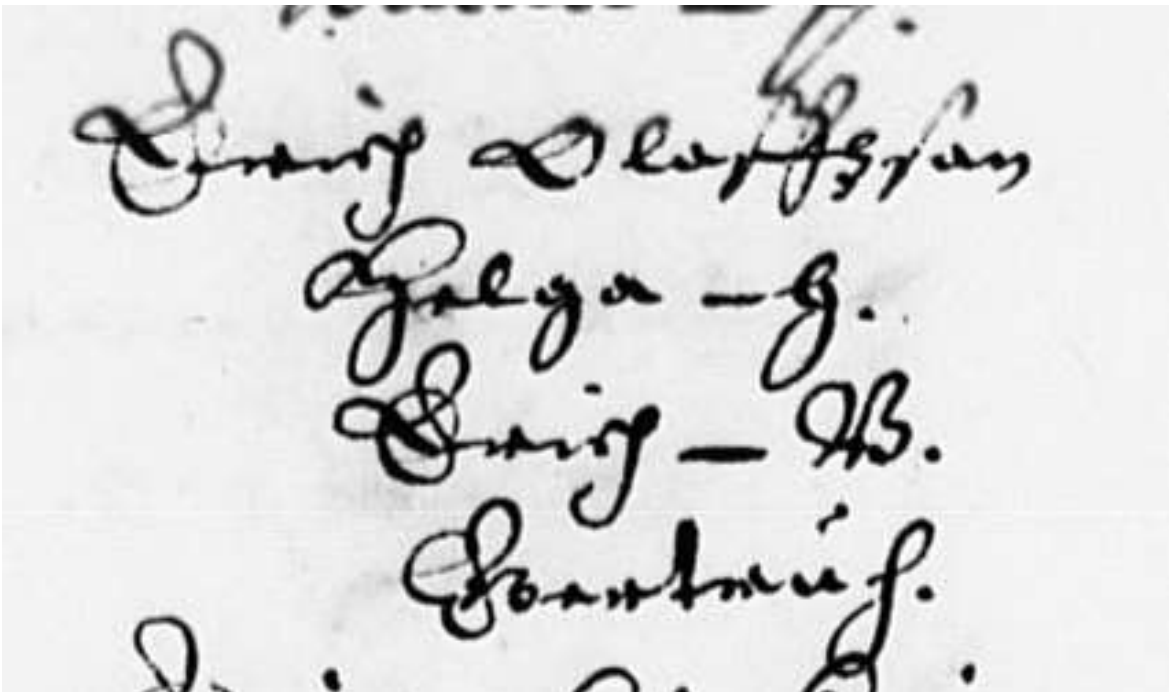
Erkki Matinpöika on liitetty joissain aiemmissa tutkimuksissa Pasasten sukuun. On lähdetty olettamuksesta, että hänen isänsä olisi Matti Ollinpöika Pasanen. Olettamus kumoutuu ensinnäkin asiakirjoista, mutta sen osoittaa täysin mahdottomaksi isälinjainen DNA. Matti Ollinpöika Pasasta ei ensinnäkään mainita asiakirjoissa kertaakaan. Jos Kumpulaiset kuitenkin DNA-tulosten perusteella olisivat Pasasia, voitaisiin Matin asiakirjoista puuttuminen selittää esim. sillä, että hän olisi kuollut nuorena, ollut sotilaana tms., jotka selittäisivät asiakirjoista puuttumisen. Viitasaaren Kumpulaisten varhain toisistaan haarautuvista sukulinjoista on otettu yhteensä kolme isälinjaista DNA-näytettä. Kahdesta on tehty tarkin BigY-testi ja yhdestä 67 markkerin perustesti. Pasasista on useita näytteitä niin Viitasaaren, Savon kuin myös Ruotsin metsäsuomalaisista Pasasista.

Viitasaaren Kumpulaisten tulokset edustavat keskenään samaa isälinjaa. Heidän tarkempi haploryhmä on nimeltään N-Y18414. Kumpulaisilla on keskenään 16 sellaista SNP-mutaatiota joita ei esiinny kelläkään muulla. Tämä on todella paljon, sillä mutaatioita ei tapahdu keskimääräisesti kuin muutaman sukupolven välein. Viitasaaren Kumpulaisten keskinäinen yhteys on kaukaisimmillaankin 1600-luvulla, mutta yhteys muihin testattuihin on noin 1400 vuotta kauempana, eli liikutaan ajalla noin 200 jKr. Kyseinen aika on vielä varhaisrautakautta. Viitasaaren Kumpulaisten aiemmat juuret ovat Hämeessä, mutta tarkempi paikkakunta vaatii tuloksia muista lähemmistä suvuista.

Pasasten eri sukuhaarojen tulokset edustavat myös keskenään samaa isälinjaa. Pasasten isälinja on erkaantunut Viitasaaren Kumpulaisten isälinjasta n. 1800 vuotta sitten. Kun aika-arviot

ovat arvioita, niin ne voivat heittää hieman, mutta korkeintaan muutama sata vuotta suuntaansa. Kun otetaan huomioon kuinka kaukana Viitasaaren Kumpulaiset kaikista muista testatuista ovat (Kumpulaisten 16 yhteistä SNP-mutaatioita joita ei ole kellään muilla), on aika-arvio hyvin uskottava. SNP-mutaation tapahtuessa kerran kantaisälle, periytyy se kaikille hänen mieslinjaisille jälkeläisilleen. Kun verrataan esimerkiksi kahta testattua, vaikkapa Pasasta ja Viitasaaren Kumpulaista, on heidän viimeinen yhteinen mutaatio N-Z4998. Tämä on ajoitettavissa n. 1800 vuoden päähän. Tämän jälkeen sukulinjoilla ei ole yhtään yhteistä mutaatiota, vaan molemmilla on lukuisia ja lukuisia mutaatioita, mutta ei enää yhteisiä. Tämä tarkoittaa, että isälinja on haarautunut erilleen kyseisessä vaiheessa. Kun sukujen yhteys on yli 1000 vuotta ennen ensimmäisten sukunimien syntyä, eivät Viitasaaren Kumpulaiset voi edes teoreettisella tasolla polveutua Pasasista. Myös Viitasaaren Koliman Pasasia, niitä joista Kumpulaisten on arveltu polveutuvan, on testattu ja he ovat samaa isälinjaa muiden Pasasten kanssa.

Mistä olettautuu yhteydestä Pasasiin on sitten syntynyt? En ole selvillä mistä teoria on saanut alkunsa, mutta saman kylän lisäksi on mahdollisesti eräs yhteys joka voi aiheuttaa sekaannusta. Kuten on jo mainittu: vuodesta 1665 lähtien Erkki Matinpöika mainittiin ensimmäisen kerran Kumpumäen talossa vaimonsa Kertun kanssa. Eräs Erkki asui kuitenkin Kerttu vaimoineen Koliman Pasalassa jo vuosina 1650–1654. Erkki otettiin nihdiksi eli jalkaväen sotilaaksi vuonna 1654 ja vuonna 1655 hänen vaimonsa Kerttu mainittiin nihdin vaimona. Erkki on kirjattu henkikirjoihin isäntä Erkki Ollinpöika Pasasen veljenä. Vaikka täyttä varmuutta ei voida sanoakaan, niin arvioisin Erkin olevan sama Erkki, joka siirtyi vuodesta 1665 lähtien Kumpumäkeen.



Kuva 2. Kuvassa on vuoden 1650 henkikirja Viitasaaren Koliman Pasalan talosta. Asiakirjassa mainitaan henkiran maksajina Erkki Ollinpöika (Erich Olofsson ja vaimonsa Helga ja veli Erkki (Erich) ja vaimonsa Kerttu (Gertrud). Kyseinen Erkki ei voinut kuitenkaan olla ainakaan saman isän lapsia ja hän oli mahdollisesti sama mies, joka asui 15 vuotta myöhemmin jo Kumpumäen talossa.

Vuoden 1653 henkikirjassa Erkin patronyyminä on Ollinpöika, mutta tämä on erittäin todennäköisesti kirjurin virhe. Samassa perheessä todennäköisimmin ei ollut kahta Erkki Ollinpöikaa ja jos olisi, niin Erkki ei kävisi ”Kumpulaiseksi”, joka oli Matinpöika. Jos kyseessä oli Erkki Matinpöika (Kumpulainen), niin hän ei voinut olla täysveli Erkki Ollinpöika Pasaselle. Kuten on



todettu, ei isälinjainen yhteys ole mahdollista ja he ovat siten joka tapauksessa eri isälle syntyneet pojat. Voi myös olla, että heillä on eri äitikin, sillä ehkäpä Olli Pasanen (s. noin 1586) on leskimiehenä avioitunut leskinaisen eli ”Kumpulaisten” isän Matin lesken kanssa.

Viitasaaren Kumpulaiset eivät siten ole Pasasia, mutta missä ovat suvun juuret? Kun muita Viitasaaren testattuja Kumpulaisia ei lasketa, ei läheisiä SNP-osumia siis ole 1800 vuoden sisällä. Markkeritestien osuissa sentään on luultavasti joitakin ainakin jonkin verran läheisempiä. Yksi osuma löytyy esimerkiksi Sysmästä, mutta toisaalta osuissa on myös Viitasaaren Kustaa Heikinpoika Hämäläisen (s. noin 1672) jälkeläinen. Viitasaarella on useita erillisiä Hämäläinen-nimisiä sukuja, joten välttämättä kyseinen haara ei ole läheinen Kumpulaisille.

On kuitenkin mahdollisuus, että Viitasaaren Kumpulaisten esi-isät ovat aiemmin käyttäneet Hämäläisen nimeä. Kerttu Matintytär Kumpulainen vihittiin 1700-luvun alussa Rautalammin, myöhemmän Keiteleen, Vuonamonlahdelle Taneli Saastamoiselle. Rautalamilla hänen nimensään esiintyi kuitenkin Hämäläinen. Tämä on yksi mahdollinen viite Kumpulaisten yhteydestä Hämäläisiin.

Toisaalta Viitasaaren Keitelelohjassa asui 1610-luvulla Erkki Matinpöika Hämäläinen, jolla oli esimerkiksi vuonna 1615 täysi-ikäinen poika, jonka nimeä ei tosin mainita. Tämä Erkki Matinpöika kävisi sopivasti Kumpulaisten kantaisä Matin isäksi, sillä olihan Matin vanhin poika myös Erkki (jonka vaimo oli Kerttu). Keitelelohjan Hämäläisten vaiheet kaipaisivatkin tarkempaa selvitystä, sillä tästä suvusta voisi löytyä Viitasaaren Kumpulaisten alkuvaiheet. Luonnollisesti myös muut vaihtoehdot on pidettävä esillä, mutta suvun juuret ovat erittäin todennäköisesti Hämeessä.

Viitasaaren Kumpulaisten kuuluvat ns. savolaisryhmien N-CTS8565 ja sen alahaaran N-Z4998 yhteen alalinjaan (N-Y18414), mutta tämä Kumpulaisten alahaara vaikuttaa osuimensa perusteella hämäläiselle. Samoin näillä ns. savolaishaaroilla on useita muitakin hämäläisiä ja pirkanmaalaisia alalinjoja. Alaryhmän kantaisä on elänyt todennäköisesti jossain Savon ja Hämeen rajamailla ja jälkeläislinjoja on levinnyt molempiin suuntiin.

Kun Viitasaaren Kumpulaisten isälinjassa edetään yli 2000 vuoden päähän, siirtyy maantieteellinen sijoittuminen jo Karjalan Kannakselle. Vasta tässä vaiheessa löytyy isälinjainen yhteys Viitasaaren ja Iisalmen Kumpulaisille. Kysymys on koko N-haploryhmän suurimmasta päähaarasta N-Z1933, jonka yhteinen kantaisä on n. 2200 vuoden päässä.

## Iisalmen Kumpulaisten isälinjan DNA

Iisalmen Kumpulaisten tapaus on huomattavasti selkeämpi kuin Viitasaaren sukunimikaimojen. Aiempi tutkimus on olettanut suvun kantaisäksi Anders Kungbullin ja Viisa Kumpulaisen tulleen vuoden 1615 tietämällä Viisa Partasen vävyksi. Asiakirjatutkimus ja isälinjan DNA on kuitenkin osoittanut varmuudella, että Viisa Kumpulainen oli Viisa Partasen poika.

Partasten sukuhaaroja on testattu useampia niin Savosta kuin Pohjois-Karjalasta, kuten myös Ryhäsiä, jotka ovat niin ikään nimenvaihdoksen kautta entisiä Partasia. Partaset, Ryhäset ja Kumpulaiset ovat toisilleen läheisiä isälinjaisia osumia ja lisäksi selkeästi samaa alaryhmää. Kun asiakirjatutkimus näyttää myös, että nimi vaihtui niin Ryhästen kuin Kumpulaisten kohdalla Partasesta, on asia todistettu.

Viisa Kumpulainen esiintyy ensimmäisen kerran Kumpulaisen nimellä vuoden 1614 Älvsborgin lunnaiden kantoluettelossa. Vielä vuoden 1613 maakirjassa hän oli Partasena. Miehet eivät esiinny koskaan samaan aikaan, vaan vuorotellen selvästi saman tilan kohdalla, joten tämäkin jo ilman DNA:ta antaisi vahvoja viitteitä kyseessä olevan sama mies. Täysin pysyväksi Kumpulaisen nimi ei tässä vaiheessa vielä jäänyt, sillä Partanen esiintyi vielä tästä eteenpäin välillä Viisan nimenä.

Sukunimet vaihtuivat vielä 1500–1600-luvuilla suhteellisen usein. Pääsääntöisesti nimet pysyivät, mutta poikkeuksia oli paljon. Uusia nimiä syntyi kantasukujen piiristä liikanimien kautta.

Allekirjoittanut on saanut isälinjaisen Y-DNA:n testien avulla todistettua asiakirjoista aiemmin löytämiäni nimenmuutoksia Kumpulaisten ja Partasten lisäksi mm. seuraavia: Kolehmaisista polveutuvat Markkaset, Kanaset, Könöset, Kovalaiset, Teivaiset, Eskeliset ovat entisiä Oinosia, Pieksämäen Sarkaniemen Pekka Häkkisellä oli kutsumanimenä 1500-luvun puolimaissa Ropo Häkkinen ja hänen pojat käyttivätkin jo sukunimeä Roponen. Tuomas Sianjalka (lisänimi) ja Kauppi Hänninen olivat yhtiömiehiä 1500-luvun puolivälissä. Tuomas jätti Sianjalan kylänimeksi, ja 1600-luvun aikana kylän asukkaille Hännisille tulee aluksi nimeksi Sianjalka, joka myöhemmin muuttuu muotoon Jalkanen. Aina liikanimet eivät jääneet pysyväksi, kuten mm. 1500-luvulla Leppävirran Kotalahdessa asuneella Paavo Laitisella oli liikanimenä Kärsä Laitinen. Suvun nimenä pysyi myöhemmin kuitenkin Laitinen.

Asiakirjojen perusteella ihmisillä oli ennen kirkonkirjojen aikaa melko usein liikanimiä. Liikanimet liittyivät useimmiten asuinpaikkaan, ulkoiseen ominaisuuteen tai aina ei sanasta selviä mitä se kyseiseen aikaan on tarkoittanut. Joskus uuden nimen käyttöönotto oli selkeä tapa erottaa henkilöitä, eli asiakirjat olivat verotuksen näkökulmista laaditut (voudin maakirja tai papinveroluettelo). Lisänimet olivat paikoin rumiakin: Tuhkapyly, Sianjalka, Sienipää tai muuten erikoisia: Karvapussi, Nahkahattu, Kukonpieksijä, Liinaharja.

## Yhteenveto

Kumpulaisten sukututkimusta voisi edistää sekä Iisalmen että Viitasaaren sukuhaaran osalta. Molemmista tarvittaisiin tarkempaa asiakirjatutkimusta. Iisalmen Kumpulaisille löytyisi useita varhaisempia esipolvia Partasten suvusta ja samalla voisi hahmottaa suvun asutushistoriaa.

Viitasaaren Kumpulaisten alkuvaiheita pystyisi selvittämään Viitasaaren 1600-luvun aineiston tarkemmalla tutkimuksella eli keskittymällä mm. Keitelepuhjan Hämmäläisiin ja mahdollisesti muihin Hämmäläisiin tai sukunimettömiin alueella. DNA-testien myötä lisätestit Viitasaaren Kumpulaisista eivät enää auta, jos asia etenee DNA:n avulla, vaatii se tuuria jos löytyy riittävän läheisiä (niin että isälinjan esi-isä olisi esimerkiksi 1500-luvulla) testattuja.

Juvalla 14.3.2019

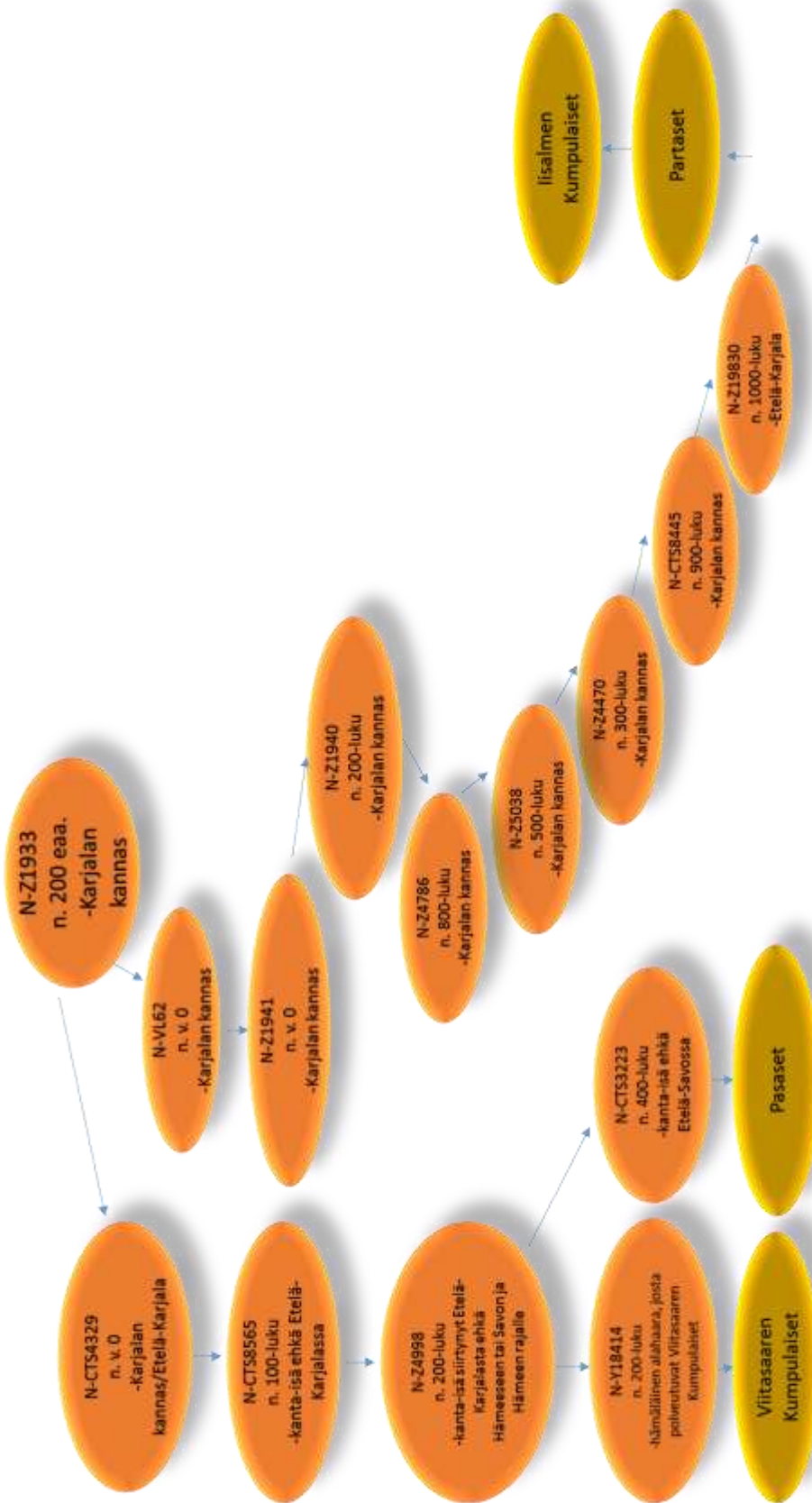
Ari Kolehmainen

Suku- ja historiapalvelu Menneen jäljet

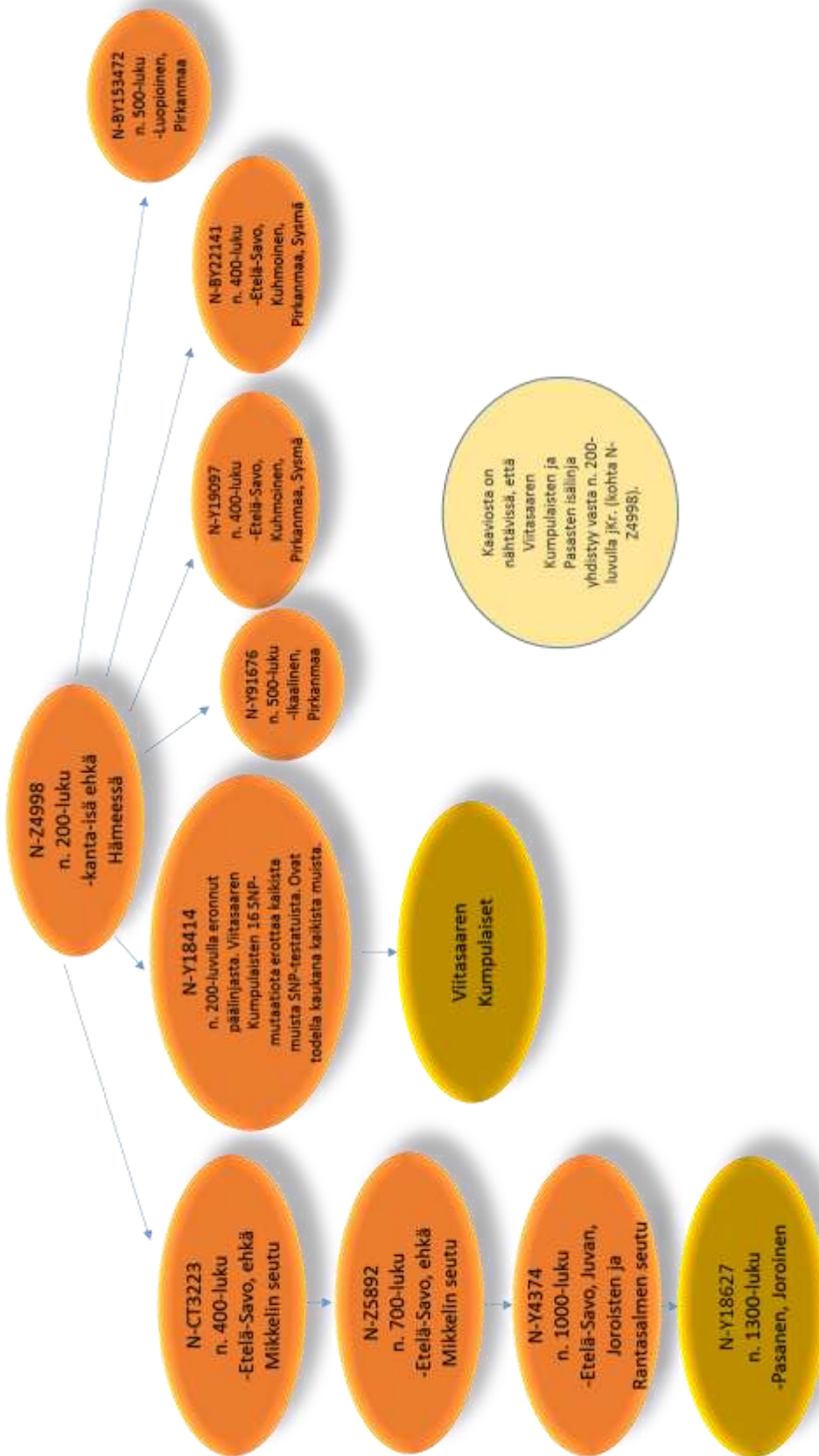
[kolehmainen.ari@gmail.com](mailto:kolehmainen.ari@gmail.com)

[www.menneenjäljet.fi](http://www.menneenjäljet.fi)

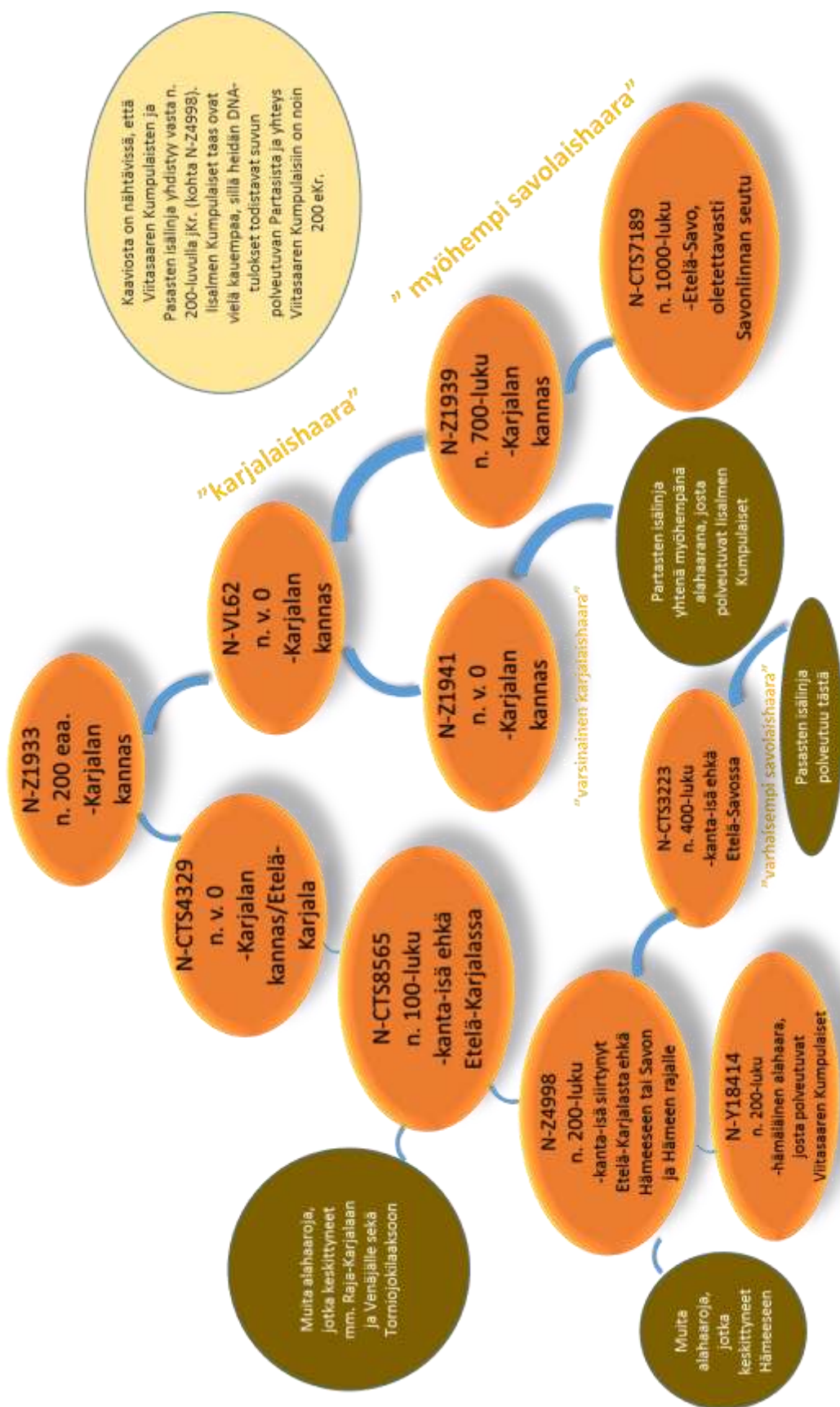
<https://www.facebook.com/SukututkijaAriKolehmainen/>



Kuva 3. Kaukaiset yhteydet Viitasaaren Kumpulaisille, Iisalmen Kumpulaisille ja Pasasille.



Kuva 4. Viitasaaren Kumpulaiset ja muut N-Z4998:n alahaarat.



Kuva 5. N-haplون savolais-karjalaiset päälinjat.